

11. “Güz”lerin Dili: Gülten Akın, İsmet Özel¹Merve ŞENER²

APA: Şener, M. (2025). “Güz”lerin Dili: Gülten Akın, İsmet Özel. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (45), 135-145. **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.15100042>

Öz

Bu çalışmada 1960 Kuşağı’nın öne çıkan isimlerinden Gülten Akın ve İsmet Özel’in sanat anlayışı, politik duruşları, düşünsel yapıları ve edebi kişilikleri esas alınarak seçilen şiirler üzerinde bir karşılaştırma yapılmıştır. Her iki şair de yaşadığı çağın çalkantılı sosyal ve siyasi atmosferinden etkilenmiş, Marksist/Sosyalist bir bakış açısını benimsemiştir. Gülten Akın ve İsmet Özel, topluma, insana ve bireylerarası ilişkilere odaklanmış; şiirlerinde, içinde yaşadıkları toplumun politik çatışmalarına, sosyal hayatın yoksulluklarına ve yoksunluklarına, kültürel değişmelere yer vermişlerdir. Her ikisinin de ifade biçimlerinde birikimlerinin ve izlenimlerinin etkileri görülür. Akın’ın ve Özel’in şiirleri biçim ve izlek açısından farklıdır. Ancak toplumsal sorunlarla ilgili olarak gösterdikleri sorgulamaları, ideolojik tepkileri ve sorumlulukları benzerdir. Çalışmada Gülten Akın’ın “Güz” (1971) ve İsmet Özel’in “Muş’ta Bir Güz İçin Prelüdlar” (1969) adlı şiirlerinde “güz”ün yer alış şekli üzerinde durulmuştur. Her iki şairin de “güz”e bakış açısı, dünya görüşü ve poetik fikirleri göz önünde bulundurularak karşılaştırmalı bir şekilde analiz edilmiştir. Gülten Akın’ın şiirinde ortaya çıkan en belirgin duygu fedakârlık İsmet Özel’in şiirinde ise yalnızlıktır.

Anahtar kelimeler: Karşılaştırmalı Edebiyat, Gülten Akın, İsmet Özel, Şiir, Güz

- ¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin / Oran: %15
Etik Şikayeti: editor@rumelide.com
Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 12.02.2025-**Kabul Tarihi:** 27.03.2025-**Yayın Tarihi:** 28.03.2025; **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.15100042>
Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
² Doktorant, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı / PhD Student, Balıkesir University, Institute of Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature (Balıkesir, Türkiye) **eposta:** senermerve92@gmail.com, **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0002-0864-0008>, **ROR ID:** <https://ror.org/02tv7db43>, **ISNI:** 0000 0004 0596 2188, **Crossref Funder ID:** 501100004491

The Language of “Autumun”: Gülten Akin, İsmet Özel³

Abstract

This study conducts a comparative analysis of selected poems by Gülten Akin and İsmet Özel, two prominent figures of the 1960s Generation, based on their artistic perspectives, political stances, intellectual frameworks, and literary identities. Both poets were influenced by the turbulent social and political atmosphere of their time and adopted a Marxist/Socialist worldview. Gülten Akin and İsmet Özel focused on society, humanity, and interpersonal relationships, addressing in their poetry the political conflicts, social poverty and deprivation, and cultural transformations of the society they lived in. The influences of their accumulated experiences and impressions are evident in their expressive styles. While Akin’s and Özel’s poems differ in form and thematic focus, their inquiries, ideological reactions, and sense of responsibility toward social issues are similar. The study particularly examines the representation of “Autumn” in Gülten Akin’s poem “Güz” (1971) and İsmet Özel’s poem “Muş’ta Bir Güz İçin Prelüdlar” (1969). The perspectives of both poets on “autumn” are analyzed comparatively, taking into account their worldviews and poetic ideas. The most prominent emotion in Gülten Akin’s poem is sacrifice, while in İsmet Özel’s poem, it is loneliness.

Keywords: Comparative Literature, Gülten Akin, İsmet Özel, Poetry, Autumn.

³ **Statement (Thesis / Paper):** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received – Turnitin / Rate: %15

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, **Article Registration Date:** 12.02.2025-**Acceptance Date:** 27.03.2025-**Publication Date:** 28.03.2025; **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.15100042>

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

Giriş

“Güz” ve “Muş’ta Bir Güz İçin Prelüdlar” şiirlerini çözümlemek için izleyeceğimiz yolu, dönemsel gerçekliğe atıf yapmak; şiirlerin yayımlanma zamanlarına ve şairlerin o yıllardaki mekânlarla ve toplumsal yapıyla ilişkilerine değinmek; her iki şairin şiirlerinin poetik ve ideolojik çerçevelerini kısaca aktarmak ve şiirleri farklı yöntemlerin ve kuramsal bilgilerin kesiştiği bir alanda çözümlemek şeklinde belirtebiliriz. Şairlerin ideolojik arka planlarının şiirlerin söylemine geçtiğini görmezden gelmeyecek, ortak temanın farklı algılanmasında etkili olabileceği açık olan biyografik yaşantıları dikkate alarak, merkezi gösterge olan “güz”ün işaret ettiği alanları yorumlayabilmek için göstergibilimsel bir yaklaşımla hareket ederek ve Mehmet Narlı’nın “Söyleyen Özne/Söylenen Varlık” (Narlı, 2024: 52) kavramsallaştırmasıyla ortaya koyduğu şiir çözümleme yöntemini genel çerçeve olarak, iki şiiri karşılaştırmalı bir şekilde yorumlamaya çalışılacaktır.

1960’lı yıllarda Türkiye’de yaşanan siyasi ve idari çalkantılar, toplumun hemen her kesimindeki bireyi etkilemiş, bu durum toplumsal gerilime ve kutuplaşmaya neden olmuştur. Siyasi ve sosyal hayattaki hareketlilik, edebiyatta da yankı bulmuştur. Bu dönemde, çok sayıda yazarın ve şairin edebiyat ve düşünce varlığına sosyalist dünya görüşü yön vermiştir. Sanatçılar, ülkenin içinde bulunduğu koşullara, toplumsal sorunlara ve siyasi olaylara Marksist/Sosyalist bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Bu yüzden söz konusu yazar ve şairlerin eserlerinde siyasal ve ekonomik meseleler, işçi, köylü, burjuva gibi sınıfsal algılar yoğun olarak görülmeye başlanmıştır. Gülten Akın ve İsmet Özel de 1960 Kuşağı’nın öne çıkan şairlerindendir. Her iki şairin insan, toplum ve hayat konusundaki algı ve yorumlarında sosyalist dünya görüşünün etkisi vardır.

Gülten Akın’ın “Güz” şiiri, 1971’de yayımladığı “Kırmızı Karanfil” adlı kitabında yer alır. Bu kitap, şairin “1960’dan sonra eşinin işi dolayısıyla on iki yıl boyunca kaldığı Anadolu hayatının bir ürünüdür” (Mutlu, 2015:98). Şair, “Kırmızı Karanfil kitabımdaki şiirler Kumru’nundur, biraz da Haymana’nın” (Akın, 2019: 198) diyerek, şiirlerinin yazıldığı günlere ve coğrafyaya işaret eder ve buradaki izlenimlerini “Bir dere. İki yanında evler, ileride üç tepede üç büyük konak. Beylerin eski konaklar. Biri de hükümet konağına dönüştürülmüş, yine de kıyısında. İşte Kumru. Yine davalar, yine topraksızlık, yoksulluk. Güçleri ticareti geliştirenlere kaptırılmış, konakları gibi yıkık bir feodalite” (Akın, 2019:198) sözleriyle ifade eder. Akın bu coğrafyanın ihmal edilmiş olduğuna bizzat tanıklık eder ve yoksulluk nedeniyle evlerde veremin yaygınlaştığını, toplumsal bir soruna dönüştüğünü belirtir. Akın’ın “hemen her gittiği evde bir hasta vardır. Hatta bir evde dört kişinin verem nedeniyle yattığını” belirtir. “Evin içinde ocakta bakır kaplarda karalahana kaynar, yağsız, etsiz; yoksulluğun ve çaresizliğin böylesini, bir de Gerze’nin uzak köylerinde, Gevaş’ta görmüştür” (Akın, 2019:147). Şairin bu yıllara dair izlenimleriyle yazdığı şiirlerden biri “Güz” dür. Akın, bu şiiriyle tanıklık ettiği yaşam biçimlerini, toplumsal sorunları ve bireyin günlük telaşlarını aktarmıştır. Şiirde yoksulluk, geçim sıkıntısı ve eğitimsizlik sorunlarına değinirken, feodal güçlerin eleştirisini yapmıştır.

İsmet Özel ise “Muş’ta Bir Güz İçin Prelüdlar” adlı şiirini “1969’da Muş’ta sürgün bir asker” (Behramoğlu-Özel, 1995:16) olduğu günlerde yazmıştır. Şair, bu günlere dair Ataol Behramoğlu’na yazdığı bir mektubunda kimseden haber alamıyor olmanın yarattığı yalnızlık duygusundan söz eder ve askerliğin zorlu koşullarından yazma eylemine vakit ayıramadığından bahseder: “Günlerim tek düze geçiyor. Yazıcıyım. Ama çok yazıcı var karargâhta. İngilizce çalışacak zaman yine yok ama biraz daha ferah bir düzen içindeyim Sivas’tan. İki yılın hitamını beklemek gerekiyor yine atılımlar için. Bütünüyle devrimci eyleme vermek istiyorum kendimi, şiiri elden bırakmayarak. Tiyatro yazmak istiyorum. Bunlar askerlik engel oluyor (diye kendimi avutuyor muyum acaba) hemen

gerçekleşmezse. Kimseyle haberleşemiyorum doğru dürüst. Ve lütfen benim elimde olmayarak yaptığımı yapma ve bana geciktirmeden yaz. Erler için mesainin bitmesi diye bir kavram yok bunu pek anlayamazsın" (Behramoğlu-Özel, 1995: 70). "İsmet Özel'in iki yıllık askerlik hayatı sonunda hem politik çevrelerdeki dostlarıyla hem de şiir aracılığıyla bağlantılı olduğu kişilerle arasına mesafe koymuştur. Bir arkadaşına yazdığı mektupta "keşke" demiştir "aramızdaki mesafe sadece kilometrelerle ölçülebilen cinsten olsaydı" (Bilgi, 1996:23). Aynı zamanda İsmet Özel'in "Muş'ta askerlik yaptığı sırada, 1969'un mart ayında babası vefat etmiştir ve bu vefat haberi, Ataol Behramoğlu tarafından Özel'e "Baban öldü. Eskiden beri yaşlı bir adamdı zaten. Annenin hırkasından kalkan beyaz kuşlar biraz daha eskimiş olmalı. Mori, Bakıcı Çarşısı, İncilitepe biraz daha düşlere karışmış" (Bilgi, 1996:25) sözleriyle iletilmiştir. Bu bakımdan "Muş'ta Bir Güz İçin Prelüdlar" adlı şiir, şairin buhranlı günlerinin bir ürünüdür. Mekânın, şair üzerinde yarattığı karamsar atmosfer şiire yansımıştır.

Çalışmada Mehmet Narlı'nın "Söyleyen Özne/Söylenen Varlık" kavramsallaştırmasından hareketle, Gülten Akin'in "Güz" ve İsmet Özel'in "Muş'ta Bir Güz İçin Prelüdlar" adlı şiirleri karşılaştırmalı bir yöntemle analiz edilmiş ve 1960'ların siyasal atmosferinin bu şiirlere ve şairlerin poetik anlayışlarına yansımaları incelenmiştir. Çalışmanın kaynakçası, özgün yaklaşımını destekleyecek şekilde oluşturulmuştur. Şiirler hakkında yapılan ikincil kaynaklar yerine, kuramsal çerçeveyi güçlendiren birincil metinler temel alınarak özgün bir analiz yapılması amaçlanmıştır.

1. Gülten Akin ve İsmet Özel'in Şiirine Genel Bir Bakış

1960'lı yılların Türkiye'sinde, dönemin politik ortamında değişen toplumsal yapılar ve yeni düzen arayışı birçok yazarı etkilediği gibi Gülten Akin ve İsmet Özel'i de etkilemiştir. Böyle bir ortamda iki şair de kendisini ifade edecek, düşünce ve duygularını yansıtacak bir arayışa girmiştir. Gülten Akin, "şiir yazmak ya da resim yapmak ya da müzikle uğraşmak zorundaydım, benim ağır yaşamım içinde şiir daha bir uygunluk yerini aldı. Kendimi hep bir yolcu gibi duydum. Bir gezgin. Ama çerçevelenmiş kurallı bir hayatı eksik bırakmadan sürdürmekte bir zorunluluktan" şeklinde ifade eder. Şair, kendisi için "sınırlandırılmış yaşam alanını şiirle aştığını ve gerçek özgürlüğün dilini yakaladığını" (Akin, 2019:128) belirtir. İsmet Özel ise kendisini ifade edecek bir yol aradığını: "Yetişme yıllarımda kendi önümde açılan yolun bir sanat alanından geçtiğini sezmiştim. Ama hangi sanat alanı? Müzik ve resim yüksek maliyetlerle çalışan alanlardı. Bu yüksek maliyetler sadece parayla ölçülebilen cinsten sayılmaz. Asıl belirleyici o olmakla birlikte, bana çok yüksek gelen maliyet, bu alanlarda kendi yolumu bulmak için çok erken yaşlarda binlerine, kimilerine 'eyvallah' etme mecburiyetiydi. Edebiyat alanı benim yetiştiğim yıllarda nispi bir bağımsızlığa imkân veren nitelikteydi. Yani bir insan olarak varlığımı tebarüz ettirebilmek için kimse kişiliğinden taviz vermek zorunda kalmadığı gibi edebiyat alanında hesaba katılabilir bir seviye gösteren her çalışma kendini gösterebiliyordu" (Özel, 1995:21) sözleriyle ifade eder. Bu bakımdan iki şair de kendisini, şiir yoluyla ifade edebileceği kanaatine varmıştır.

Gülten Akin, şiir yazma serüvenini çocukluğuna dayandırır. Akin, "ailesinde hemen herkesin kitapla yakın bir ilişkisi olduğunu, dedesinin, dayısının ve amcasının şiir yazdığını ve herkesin buna saygı gösterdiğini" belirtir. Akin, "İkinci Dünya Savaşı yıllarında Yozgat'tan Ankara'ya taşındığında ilkökul son sınıf öğrencisidir. O yıl ilk şiirini yazar ve öğretmenini bunu takdirle karşılamıştır" (Akin, 2019: 153). Akin ilk gençlik yıllarındaki şiirlerini bireysel temalarla yazmıştır. "Şiirlerinde aşk, sevgi, yalnızlık gibi temaları işlemiştir. Akin, şiirle iç içe olabilmek için büyük bir kalabalığın ortasında bile kendi içine kaçıp saklanmayı tercih etmiş, çoğu zaman çevresindekilerle iletişimini en aza indirmiş ya da tamamen kesmiştir" (Akin, 2019:146).

“Gülten Akın’ın toplumcu gerçekçi şiire yönelişi, birdenbire oluşan bir tutum değişikliği değildir. 60’lı yıllarla birlikte kişisel yaşantısından başlayan değişimlerin toplumsal olgularla örtüşmesi, onu yeni bir şiir anlayışıyla yazmaya sevk etmiştir” (Mutlu, 2015:98). Şairin “ilk gençlik yıllarını kapsayan 1960’lı yıllarda, Türkiye yoğun siyasal ve ekonomik bunalımlarla karşı karşıya kalmış bir dönemden geçmektedir” (Akın, 2019: 143). Akın, “*Bütün bu olanlar şiiri etkilemesin, olacak şey mi? Şiir, bir ozanın dediği gibi, acıyla olgunlaşır. Halk içinde devinme hazzı yarattı*” (Akın, 2019:154) demiştir. Bu bakımdan Gülten Akın’ın gerek kendi yaşamında gerek toplum yaşamındaki değişimler ve gelişmeler, onun şiirinde varlık bulmuştur.

İsmet Özel “Benim masalım kısaca şöyle: “Bir varmış bir yokmuş. Bir şair İsmet Özel varmış. İyi şiirler yazarmış. Nasıl olmuşsa bu İsmet bir gün komünist olmuş. Derken efendim, bir komünist olarak da iyi şiirler yazmayı başarmış ve hatta böylelikle yıldızı parlamış” (Özel, 1995: 16). İsmet Özel’in düşünce dünyası üzerinde siyasî koşulların belirleyici bir rolü olmuştur. Gençlik yıllarından itibaren kendini sosyalist görüş doğrultusunda konumlandırmıştır. Özel, bunun bir seçim olmadığını, bir zorunluluktan doğduğunu: “60’lı yılların başlarında bir gencin sosyalizan düşüncelere meyletmesi kadar olağan bir şey düşünülemezdi” (Özel, 1995:46) sözleriyle belirtir. Şair, kendisinde sosyalizme dair ilginin oluşmasında iki unsur olduğunu ifade eder: “İlki, sosyalist yazarların yalın kılıç ortaya çıkmaları, doğru bildikleri yolda sıkıntılara katlanmaları ve riski göze almalarının önemli ve değerli bir şey olduğunu belirtmesidir. İkinci unsur ise ruhunda yer etmiş kadirşinas itaatsizlik ve miras alınmamış asaletinden kaynaklandığını” ifade eder. “Şair, ressam veya müzisyen olsa da toplumun hazır kalıplarıyla zıtlasacağını bilmektedir; şimdi ise toplumun siyasi, sosyal ve iktisadi yapısıyla zıtlaşmayı, uyumsuzluğu gerektiren bir durum söz konusudur ve tüm bunlar ona bir macera tadı verir” (Özel, 1995:46).

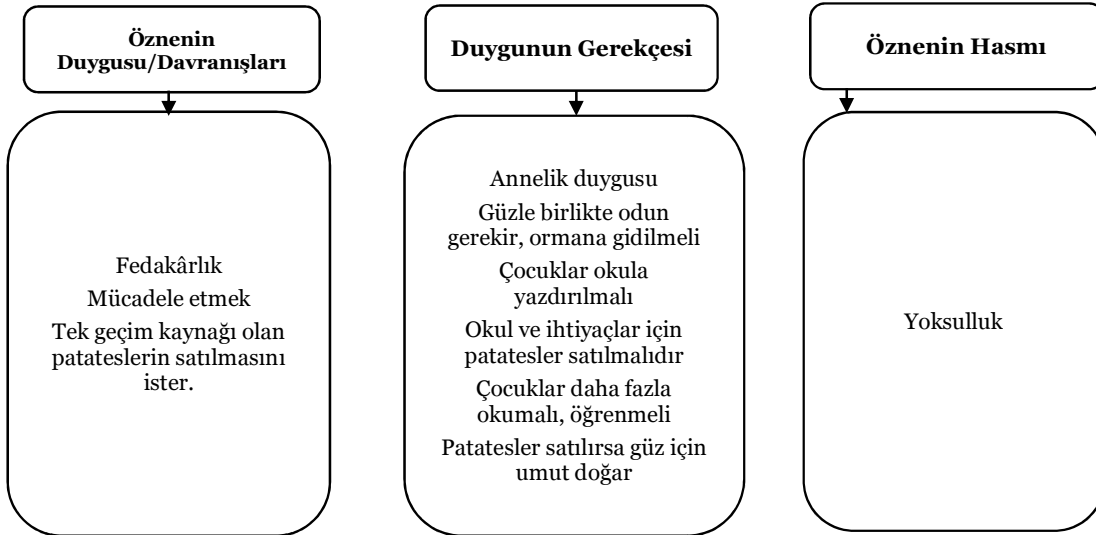
İsmet Özel, 1974’te yayımladığı “Amentü” adlı kitabındaki şiirlerde dünya görüşünde belirgin değişiklikler görülür. “1970 yılına kadar şiirlerinde Marksist dünya görüşünü benimseyen Özel, “Amentü” adlı eseriyle, varlığa, olaylara ve hayata İslami bir bakış açısıyla yaklaşmaya başlar. Bu değişime rağmen özgürlük ve şiir arasındaki sıkı ilişki onun her iki safhasında da görülür. İsmet Özel; şiirinin ideolojik açıdan ve söylem düzeyinde özgür olması gerektiğini savunur. Her değişiminde derin ruhsal kırılmalar yaşasa da şiirsel imge yapısı ve söylemi genellikle sabit kalır. Şiir dilinde ben merkezli bir yaklaşım benimseyen Özel’in ‘söylenen şey, söyleyiş tarzından çıkar’ görüşünden hareketle, anlatmak istediğini, şiir dünyasının her iki safhasındaki dili kullanma biçiminde aramak gerekir. 1970’ten sonraki şiir yolculuğunda Marksist dönemini yadsıyarak; hatta eleştirerek “beni bir ses sahibi kıl, kefarete hazırım” dizesiyle İslam’ın dua diline yakın bir söylemi sahiplenir. Amentü bu açıdan dil değişiminin başlangıç noktasıdır” (Korkmaz,2004:295). İsmet Özel ise hem fikir hem sanat anlayışındaki bu değişimi, kendi masalında şöyle ifade eder: “*Gel zaman git zaman, İsmet Özel’in duyguları, düşünceleri, inançları değişmiş (masalın her varyasyonunda bu değişimin sebepleri muhtelif) ve Müslümanlığı bir hayat yolu olarak benimsemiş. Ama işe bakın ki adam iyi şiirler yazmaya devam etmiş. Eh, o erdiye muradına, biz de çıkabiliriz kerevetine*” (Özel, 1995:16).

İsmet Özel’in şiire bakış açısı, kendi şiirini konumlandığı ve şiirden umduğu şeyi: “*Umutlan pohpohlayan bir şiir yazmak benden uzak oldu, umutsuz bir şiir ise ancak habis ve yıkılmış bir insanın eseri olabilirdi. Benimki, umudun nerede olduğunu düşündüren şiir olsun isterdim. Ülkem ve insanlarım: Onlardan övgüyle kusurlarını örtercesine söz etme hakkı popülistlerin olabilirdi ancak. Benim yapacağım, ülkem ve insanlarımla bağlantılı bir bekleyişi, beklenecek bir yer olduğunu işaret etmek*” (Özel, 1995:59) olduğunu belirtir. Şair, şiirin hayattan ve toplumdan bağımsız olmayacağını, hangi açıdan olursa olsun yine insanı anlatacağını belirtmiştir. Bu bakımdan Gülten Akın’ın da şiire bakış açısı ve kendisini bir şair olarak konumlandığı yer İsmet Özel’den farklı değildir. Gülten Akın,

"İzleği bireysel olan şiirler de yazdım, toplumsal da. İkisinde de insanın bütünlüğünden çıkan, yine insanın bütünlüğüne yöneltildi. Benim yazdığım insan, ekonomik ya da siyasal olarak yöneten durumdaki insan değil, o kendine buyruklar verilen, çalışarak yaşamak zorunda olan, ezilen kuyulan, savaşlar da yiten, kimi kez de direnen insandır. Kısaca halk dediğimiz o çoğunluk. 'Şiirimin referansı halkın yaşamında' demek, halkı yüceltmek, pohpohlamak, 'Ne yaparsa iyidir!' demek değildir. O, kimi siyasilerin yaptığı şeydir. Adı 'Popülizm'dir. Şiirlerim, yaşamın çarmıhındaki insanı söylerken, çarmıhın kırılma umudunu barındırır" (Akin, 2019:167) sözleriyle ifade eder.

2. "Güz" ve "Muş'ta Bir Güz İçin Prelüdlr" Şiirleri Üzerine Bir Çözümleme

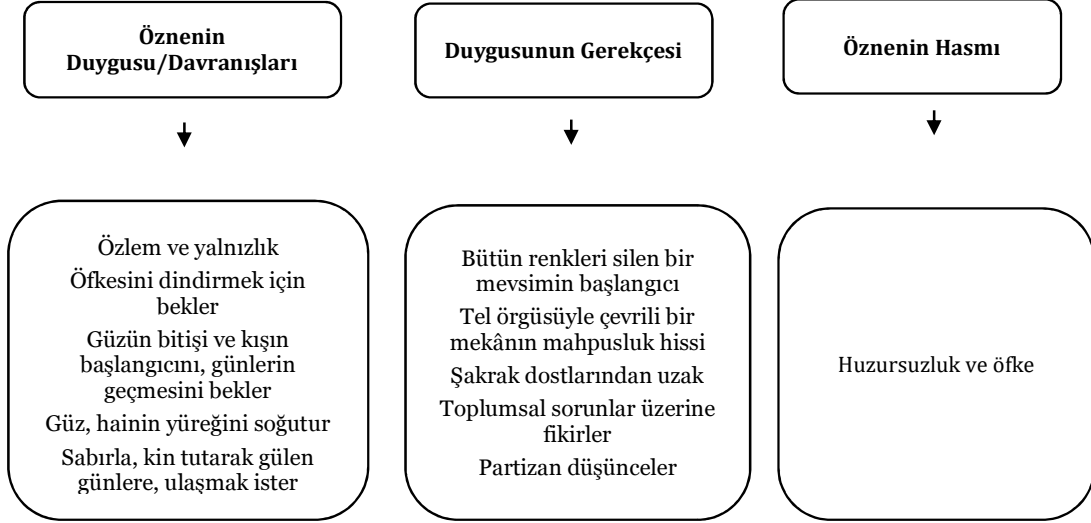
Gülten Akin'ın "Güz" şiirinin tematik yapısında mücadeleci ve fedakâr bir özne görülür. Özne, yaşadığı coğrafyanın koşulları tarafından kuşatılmış; yoksulluk ve geçim sıkıntısı karşısında fedakâr ve mücadelecidir. Bu bakımdan "Güz" bir mevsim olmaktan çıkar, hayatı mücadeleyle sürdürmüş, iyi kötü günlerini geride bırakan ve ölümü bekleyen bir öznenin bir zamanını işaret eder. Öznenin neler yaşadığı ve neden böyle hissettiği sorularının cevabı, şiirin derin anlam dünyasının göstergelerinin çözümlenmesiyle ortaya çıkabilir.

Dizelerdeki üç ayaklı yapı böyledir. Özne ile yoksulluk arasında bir mücadele vardır. Özne, yoksulluktan kurtulmak için eşine seslenir; önce ormandan odun getirmesini, ardından tarladan topladığı patatesleri ucuza bile olsa satmasını ister. Öznenin duygularının temelinde anneliğin tabiatında var olan fedakârlık duygusu yatar. Eğer bir fedakârlık yapılmazsa çocuklar aç kalır; güzle birlikte açılan okula yazılmazlarsa, okuyamazlar ve öznenin kaderini yaşarlar.

Şiirdeki gösterilen alanı bu şekilde özetlersek, geleneksel bir toplumda kadın olmanın getirdiği sorumlulukla birlikte yoksulluk ve eğitimsizlikle savaşan; anne oluşuyla hem çocukları büyütmenin hem de onları yetiştirmenin kaygısı ve zorluğuyla mücadele eden bir birey ortaya çıkar. Şiirdeki temel çatışma yoksulluk ve birey arasındadır. Birey, hayatının hangi döneminde olursa olsun, yoksulluk onun peşini bırakmaz. "Dünyalık şeylere dünyanın parası gerek" diyen özne, yaşamın ve geçim sıkıntısının zorluğunu daima omuzlarında bir yük gibi taşır.

İsmet Özel’in “Muş’ta Bir Güz İçin Prelüdlar” şiirinin tematik yapısında özlem ve yalnızlık duygularıyla kuşatılmış bir özne görülür. Özne bulunduğu mekânın koşullarından, dostlarından uzak oluşundan ve zihnindeki düşünceleri gerçekleştiremediğinden dolayı öfke ve huzursuzluk hisseder. Bu bakımdan “güz” mevsimi kasvetli günlerin, sıkıntı ve buhranın habercisi olarak sunulur. Öznenin mekân karşısındaki tutumu, zihnindeki düşünceler ve huzursuzluğa neyin yol açtığı, şiirin derin yapısındaki anlamlarda gizlidir ve bu gizler göstergeler sisteminin çözülmesiyle açığa çıkabilir.

Dizelerdeki üç ayaklı tematik yapı böyledir. Özne ile mekân arasında bir huzursuzluk vardır. Özne, güzün bitmesini, kışın geçmesini bekler, çünkü bu mekândan kurtuluşu zamanın geçmesine bağlıdır. Mekânın tel örgülerle çevrili oluşu, bir mahpushaneyi hatırlatan düzeni ve kuralları vardır. Partizan düşünceleri paylaşacak bir dostu yoktur ve tüm dostlarından uzaktır. Bu ayrılık duygusu onda öfke ve huzursuzluğa neden olur. Özne sabırla, kin tutarak günlerinin geçmesini ve gülen günlere ulaşmayı bekler.

Şiirdeki gösterilen alanı bu şekilde özetlersek, mekânın içinde hapsedilmiş duygusuyla birlikte çaresiz ve umutsuz hisseden; evinden ve dostlarından uzak oluşuyla yalnızlık duygusuna kapılan bir birey karşımıza çıkar. Şiirde temel çatışma birey ve mekân arasındadır. Birey, mekân tarafından sınırlandırılmışlık ve kuşatılmışlık duygularını yaşar. Bu yüzden mekânın koşullarına ve düzenine karşı öfke duyar.

Gülten Akın’ın “Güz” ve İsmet Özel’in “Muş’ta Bir Güz İçin Prelüdlar” şiirlerindeki göstergeler, düşünsel, ideolojik ve eleştirel bir alanda okunduğunda gösterilen alan genişler. İki şiirde de güz, sadece bir mevsim olmaktan çıkar ve bir simge olarak kullanılır. “Güz” şiirinde güz, ömrün bitişini, ölümü çağrıştırırken, “Muş’ta Bir Güz İçin Prelüdlar” de güz, yalnızlığı simgeler. Her iki şiirde de güzün geliş bireyin sancılı bir dönemine işaret eder.

“Güz” şiirinde birey, içinde yaşadığı coğrafyanın koşullarının, süregelen bir düzenin varlığının ve düzenin devamlılığı için ona yüklenen sorumlulukların farkındadır ve bunu kabul etmeye yatkındır. O, yaşadığı coğrafyaya ve ailesine “bağlı”dır. Bu bağlılık, gerek bireyin yaşadığı koşullar gerekse “görme” yetisinin olmayışından bir zorunluluk haline dönüşür. Bu bakımdan o, başka bir yer bilmediğini, başka

bir dünya tanımadığını ifade eder. Kendisine yazılan kadere razı olsa da "anne" oluşuyla birlikte "fedakârlık" duygusu onun varlığında büyük bir yer edinir ve bu duygu onu değiştirir, dönüştürür. Artık yaşamının tek derdi çocukları olmuştur. Birey, öncelikli düşmanı olan yoksullukla başa çıkmaya çalışır. Bu çabası yine çocuklarına dayanır. Onların açlık ve yoksullukla karşı karşıya kalmaması ve okula yazdırılması için "para" kazanılmalıdır. Birey hem fizyolojik hem de duygusal olarak "açlık" çeker. Onda "gazete ve kitapları" okuma arzusu duygusal bir açlık olarak belirginleşir. "Eğitimsiz" oluşu, okuma yazma bilmemesi ve "kör" oluşu onun bu arzusunu elinden alır. Fakat o, kitapları ve gazeteleri "koklamak"la bile yetineceğini ifade eder. Bu ifade onun "okuma" arzusunun ne boyutta olduğunu bir göstergesidir. O, bu arzusuyla başa çıkmanın bir yolunu da bulmuştur: Çocuklar "okumalı", çocuklar "görmeli"dir. Bu bakımdan birey bir kez daha yoksullukla karşı karşıya kalır ve onunla başa çıkmak için eşine yaslanır.

Tam burada tematik yapının içindeki özne daha anlaşılır şekilde ortaya çıkar. Yoksullukla başa çıkma arayışında olan bireyin bu arayışının en temel nedeni çocuklarına karşı gösterdiği fedakârlık duygusudur. "*Yaylada doğmuşum, denizin ardında, inmiştir, yokuştur, geçer dizlerimden*" (Akin, 2017: 113) dizesi, öznenin Karadeniz'in engebeli yollarını hatırlatır. Yaşamını bu coğrafyada geçirmiş olan birey; inişli yokuşlu yollarda yürümekten ve tarlada çalışmaktan dizlerinde ağrılar hisseder. Aslında o, sadece fiziksel olarak yorgunluk hissetmez; aynı zamanda çocukları yetiştirmekten ve yoksullukla mücadele etmekten dolayı da yorgundur. Özne, "yârim" dediği eşine "silahı duvara asmasını" söyler çünkü o kavga bitmiştir ama asıl zorlu kavga başlamıştır. Bu yüzden eşi artık "baltayı alıp ormana gitmelidir." Çünkü en büyük düşman "yoksulluk"tur ve onunla mücadele diğer tüm mücadelelerden daha zorludur. Özne farkındadır; "bir koca yaz çabalayarak üretilen patatesin bir parça şayak" etmediğinin "dünyalık şeylere dünyanın parası gerekmektedir." Buna rağmen patateslerin alıcıya götürülüp yirmi beşe satılması şarttır. Çünkü özne bir annedir ve annenin en büyük arzusu, çocukların yaşamasıdır. "Çocuklar öpülecektir, çocuklar uçurtmayı salıvereceklerdir" (Akin, 2017: 113).

Kendisinin "dereden öteyi bilmemesi", yaşadığı coğrafyadan ayrılmadığını ve bu mekânın sınırlılığı içinde hayatını sürdürdüğünü gösterir. "Biz eski, çocukları yazdır" dizesiyle bireyin kendi için bir beklentisi kalmadığı ve sadece çocukları için çabaladığı anlaşılır. Çünkü güzle birlikte okul açılacaktır ve çocuklar okula kayıt olması gerekir. Birey, kendisi için çizilen sınırlı yaşamı aşamamıştır fakat çocuklarının aşabileceğine inanır ve bu yüzden çocukların eğitim almasını, bilinçlenmesini ve bu yolla özgürlüğe kavuşmalarını ister. Çünkü yaşadığı coğrafyada kendisi bir birey olarak belirip benimsenmemiştir. "*Sor bakalım, adam diye kaydımız var mı?*" (Akin, 2017: 113) sorusuyla "varlığını" sorgulasa da artık bunun da bir öneminin kalmadığı, "bu güz öleceğim" söylemiyle gösterilir. O güzle birlikte, hayata veda etmeye hazır hisseder. "*Derede yıkandım, cevize tırmandım. Kuş ürküttüm/ Kaçtırdılar on iki çocuk doğurdum.../Oğlan everdim. Kız yetirdim. Otuzuma vardım*" diyerek dünyalık "bütün işlerini tamamladığını" (Akin, 2017: 114) ve artık bu hayatta yapacağı daha önemli bir işin kalmadığını belirtir. "Körüm ve yaşlım otuz yaşında" ifadesi öznenin daha otuz yaşında olmasına rağmen "çelimsiz, göğnü, hasta" oluşu ve ölüme yaklaştığının hissini temel nedeni yoksulluktur. Bireyin, olumsuz yaşam koşulları, yetersiz beslenmesi onun sağlığını etkilemiştir. Bu yoksulluğa sebep olan, politik ve ekonomik belirleyicilere işaret edilir. 1960 askeri darbesi ardından ortaya çıkan siyasi istikrarsızlık ve kutuplaşma önce ekonomiyi ve ardından toplumu etkilemiştir. Şehirden uzak, Karadeniz'in bir köyünde yaşayan birey hem çevre koşulları hem de ekonominin yarattığı tahribatın kurbanı olmuştur.

"Muş'ta Bir Güz İçin Prelüdlar" şiirinde birey, mekânın sınırlı yapısı ve kuralları tarafından kuşatılmış hisseder kendini. Bu sınırlılık ve kuşatılmışlık, sadece mekânsal bakımdan değil hem duygusal hem de

zihinsel olarak da belirginlik gösterir. Özne, mekânın kendisini baskı ve denetim altına aldığı düşüncesinden kurtulamaz; sıkışmışlık ve huzursuzluk duygusu derine inmeye başlar. Mecburen oradadır ve dostlarından, halini konuşacağı dostlarından uzaktır. Duygusal olarak mekânın karşısında yenik düşen birey, ona karşı koyamaz ve mekânın dışına çıkabilmek için çaresizce mevsimlerin geçmesini, zamanının dolmasını bekler.

Birey, içinde bulunduğu mekânın, kural belirleyicisi olarak siyasal otoriteyi görür. Çünkü “mekânın dinsel, sosyal, kültürel, sanatsal hatta siyasal kimlikleri vardır” (Narlı, 2014:32). Bu bakımdan “siyasal bir kimlik” taşıyan mekân, doğrudan otoriter güçlerin göstergesidir ve bireyin mekâna karşı olan öfkesinin altında yatan neden budur. Mekânın hatta coğrafyanın koşulları ve dostlarından uzak oluşunun onda yarattığı etkiye, ona o mekânı mecbur kılan siyasal otoriteye duyduğu bu öfkeyi de eklemek gerekir. Birey, sadece yakın çevresine değil, aynı zamanda bir “partizan” olarak onunla aynı fikri savunanlara ve bu fikir için eyleme geçenlere de uzaktır. Bu bakımdan o, dostlarına duyduğu özlemin yanı sıra özgürlük fikrine de hasrettir. Çünkü siyasi otorite tarafından belirlenen bu mekânın kuralları tarafından kendisinin kuşatılmış olduğunu hissedir. “Bütün renklerimi siliyor dışardaki yağmur/ derin bir bıçak izi olduğum için/artık beyaz bir yumruk gibi kaldım diye/hayatın karşısında” (Özel, 2013: 118) dizelerinde güzün gelmesiyle yağın yağmurun yarattığı kasvetli havanın, bireyin iç dünyasında yarattığı ruh hali yansıtılır. Yağmuru seyrederken, iç dünyasındaki yıkımların, öfkelerin, kırgınlıkların akıp gittiğine dair bir his yaşasa da güz mevsimiyle birlikte değişen bağların, ağaçların ve yaprakların renklerine tanıklık ettiğini içinden geçirse de bu durum onun mekânla başa çıkmasına yetmez. Özne, “kızıl, kahverengi, ıslak yapraklarını/ Gök gürültüsüne doğru sermektedir/Kargalar Muş’un ve mezarlığın uğultusunu” (Özel, 2013: 119) dizelerinin, “titrek”, “ıslak”, “gök gürültüsü” göstergelerinin kasvetinin gönderdiği yer “mezarlığın uğultusu”dur. Öznenin, bir an, kilitlendiği yalnızlık ve çaresizlik durumundan bir hafıza hareketlenmesiyle başını kaldırdığı olur. Mesela ağaçları, kargaları, bağları, güzün gelmesiyle kışa hazırlık yapan çorap ören bir Anadolu kadını izlerken aklına “avanti popola” şarkısı gelir. Ama böyle de olsa kapıkulunun “tel örgüsü” orada durmaktadır ve o devrimci şarkı da tel örgüleriyle çevrili bu katı ve soğuk mekânda tutsaktır.

Öznenin fiziksel tutsaklığını, düşünmek aracılığıyla “dış dünya”yla ilişki kurmaya çalışarak aşmaya çalışır. Siyasi ve toplumsal meselelere; “mali sermaye” ve “halkın alkışlarıyla kuracağı dünya”ya dair düşünceler zihnini kurcalar. Bu düşünceler onun bir “partizan” olduğunu hatırlatan düşüncelerdir. O, topluma karşı kendisini sorumlu hissedir; bu yüzden toplumun sorunlarını düşünür ve özgürlüğünün düşünüyü kurar. Özgürlük düşüyle birlikte zihninde bir kadın canlanır. Fakat hiçbir düşünce, onun içinde bulunduğu şartları iyileştirmez. “Sis sanki ayaklandırıyor yamaçları/ sisle çalkanyor böğrümüzdeki ova/ bana çarpıp kırılıyor mahpusluk düşüncesi” (Özel, 2013: 122) dizesiyle mekânın sınırlılıkları bireyde “mahpusluk” hissi uyandırdığı ve huzursuzluk haline neyin sebep olduğu daha da net anlaşılır. “Ben güya şiirler yazdığım için mahpusmuşum” (Özel, 2013: 122) diyen birey, bir “partizan” olarak, siyasal otoritenin denetiminde olan bu mekânda bulunmasının nedeninin gerekçesinin “yasaklı şiirler” olduğunu düşünür. “Güz güneşi toprak damlara değince yaşanan/ Çekiç örse var gücüyle vurmazsa neye yarar/ Partizan varlığını dünyaya çakmadıkça” (Özel, 2013: 123) dizeleri, öznenin hem “partizan” kimliğine ve bu kimliğin onda yarattığı “eyleme geçme” arzusuna; otoriteye ait olan bu mekânın düzen ve kurallarının değişmesi için harekete geçmesi gerektiğine işaret eder. Bu arzu gerçekleşse, sadece bulunduğu mekânın sınırları aşılmayacak aynı zamanda siyasal otorite değişecek; yeni bir düzen yaratma eylemi başlayacaktır. O yüzden özne, bürünmesi gerektiği hali, Nazım Hikmet’in “Düşmana inat /Bir gün fazla yaşamak” (Hikmet, 2008: 934) dizesine atıf yaparak “Adını ‘bir gün fazla yaşamak’ koyduk” (Özel, 2013: 124) olarak belirler. Bu yüzden sabırla fakat “kin tutarak” günlerin geçmesini bekler ve nihayet “Kar düşmeye başladı tepemize” dizesiyle bireyin beklediği günlerin

yaklaştığı görülür.

Sonuç

“Güz” ve “Muş’ta Bir Güz İçin Prelüdlar” şiirleri her ne kadar “güz” mevsimini anlatıyor gibi görünseler de her şair “güzü” kendine özgü problemler merkezinde algılamıştır. Ama bu algıları etkileyen toplumsal düzen ve politik şartlar her iki şiirde de ortak bir taban olarak görülebilir.

Gülten Akin, şiirinde Karadeniz’de yaşayan bir kadının hayat öyküsünü anlatırken, şiirin alt zeminde yoksulluk, eğitimsizlik ve geçim sıkıntısı konularını işlemiş; toplumsal adaletsizliği ve eşitsizliği, toplumsal bozulmayı ele almıştır. Akin, kırsalda eğitim, beslenme, sağlık gibi konuların yetersizliğinden dolayı bürokrasinin eleştirisini yapmıştır. Şiirde “güz” ölümü çağrıştıran bir imge olarak kullanılmıştır. Birey, derede yıkanmaktan, cevize tırmanmaya, çocuk doğurmaktan, oğlan evlendirmeye kadar her şeyi yaptığını ve “dünyalık işlerini” tamamladığını belirtirken, ölmeye hazır olduğunu hissederek. Bu bakımdan “güz” yaşlanmanın ve sona yaklaşmanın bir karşılığı olarak da anlam kazanır. Hayatın “güz”ü yaşlılığa tekabül eder ve bir bitiş anlamına gelir.

İsmet Özel’in şiirinde ise mekânın birey üzerindeki tesiri açıkça görülür. Tam olarak belirsizliğini koruyan fakat bireye “mahpusluk” hissi uyandıran bu mekân, onda depresif ve melankolik bir ruh hali yaratır. Mekân, siyasal otoritenin bir temsili olarak karşımıza çıkar. Kendisini “partizan” olarak tanımlayan birey, sınırlarının “tel örgüsüyle” belirlendiği bu mekânda kendisini “hapsedilmiş” hissederek. Bireyin huzursuzluğu ve öfkesi mekânın ona uyandırdığı bu tesirlere dayalıdır. Şiirde “güz” yalnızlığı çağrıştıran bir imge olarak kullanılmıştır. Bu yalnızlık hali fiziksel ve duygusal olarak belirir. Bireyin, yapraklara düşen yağmur sesini ve mezarlığın uğultusunu dinleyebilir olması mekânın sessizliğini ve bireyin yalnızlığını gösterir. Ayrıca onun dostlarından ayrı oluşu ve gün geçtikçe onlara karşı özleminin derinleşmesi, duygusal olarak yalnızlığının göstergesidir.

Sonuç olarak, her iki şairin şiirlerinde “güz” imgesi, onların toplumsal yaşama dair izlenimlerinin, politik duruşlarının, düşünce yapısının ve edebi kişiliklerinin birer izdüşümüdür.

Kaynakça

- Akın, G. (2002). *Şiir üzerine notlar*. Yapı Kredi Yayınları.
- Akın, G. (2016). *Kırmızı karanfil 1956-1971*. Yapı Kredi Yayınları.
- Akın, G. (2019). *Şiiri düzde kuşatmak*. Yapı Kredi Yayınları.
- Behramoğlu, A. ve Özel, İ. (1995). *Genç bir şairden genç bir şaire mektuplar*. Oğlak Yayınları.
- Bilgi, L. (1996). *İsmet Özel hayatı- eserleri- poetikası* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Harran Üniversitesi.
- Hikmet, N. (2008). *Bütün şiirleri*. Yapı Kredi Yayınları.
- Korkmaz, R. ve Özcan, T. (2004). Yeni Türk Edebiyatı el kitabı 1839-2000. R. Korkmaz (Ed.), *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri içinde* (s. 215-310). Grafiker Yayınları.
- Mutlu, B. (2015). *Gülten Akın'ın şiiri*. Ürün Yayınları.
- Narlı, M. (2014). *Şiir ve mekân*. Akçağ Yayınları.
- Narlı, M. (2024). “Söyleyen özne/söylenen varlık” Muhit, S.57 Eylül
- Özel, İ. (1995) *Waldo sen neden burada değilsin*. Şule Yayınları.
- Özel, İ. (2013). *Erbain, kırk yılın şiirleri*. Tiyo Yayınları.